

Հայ-Ռուսական համալսարանում գործող 008 մասնագիտական խորհուրդ Մասիս Օհանեսի Սարքիս Սարքիսյանի «Կորպորատիվ արժեթղթերի շուկայի զարգացման հիմնախնդիրները (Հայաստանի Հանրապետության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության նյութերով)» Ը.00.03. «Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցմանը ներկայացված ատենախոսության վերաբերյալ

Հետազոտության թեմայի արդիականությունը և հրատապությունը

Մասիս Օհանեսի Սարքիս Սարքիսյանի ատենախոսությունը նվիրված է Հայաստանի Հանրապետության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների զարգացման հիմնախնդիրների հետազոտությանը և դրանց վերաբերյալ արդյունավետ լուծման ուղիների առաջարկմանը:

Միաժամանակ Իրանի Իսլամական Հանրապետության տնտեսության և ներդրումների անվտանգության վերաբերյալ շրջանառվում են բացասական կարծիքներ՝ շեշտադրելով երկրի տնտեսության կախվածությունը համաշխարհային նավթի գներից, մատնանշելով բանկային համակարգի անարդյունավետ գործունեությունը, քաղաքական անկայունությունն ու մի շարք այլ գործոններ, ԻԻՀ-ը կուտակել է կորպորատիվ արժեթղթերի շուկայի ձևավորման հարուստ փորձ:

Հետազոտության արդյունքները ցույց են տալիս, որ անկախ այս երկու երկրների հնարավորությունների և կրոնական տարբերություններին ու մի շարք այլ գործոնների, ԻԻՀ-ն ու ՀՀ-ը ունեն նմանություններ՝ դրանք երկուսն էլ թերզարգացած ֆինանսական համակարգ ունեցող երկրներ են, որը ուղղվածություն ունի դեպի բանկային համակարգ, արժեթղթերի շուկայում առավել աշխույժ է պետական պարտատոմսերի շուկան և ներկա պահին բաժնետոմսերի շուկայում գերիշխում է հանքարդյունաբերական ոլորտը

Առաջնահերթ համարելով ԻԻՀ համապատասխան փորձի ուսումնասիրությունը, միաժամանակ, կարևորելով ՀՀ-ում ընթացող ներդրումային գործընթացի ակտիվացման և համապատասխան միջավայրի բարելավման աշխատանքները՝ ատենախոսությունում վերլուծվել են ՀՀ և ԻԻՀ ֆինանսական շուկաները, ինչպես նաև մշակվել և առաջարկվել են միջոցառումներ, որոնց շնորհիվ կարող են խթանվել երկու երկրների տվյալ շուկաների գործունեությունն ու բնականոն զարգացումը,

Բերված փաստարկներով ատենախոսը հիմնավորել է ընտրված թեմայի հրատապությունը և արդիականությունը:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները

Հետազոտության նպատակն է բացահայտել ՀՀ և ԻԻՀ ֆինանսական համակարգերի զարգացման մակարդակն ու կողմնորոշումը դեպի բանկային կամ արժեթղթերի շուկայի, կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների զարգացմանը խոչընդոտող հիմնական գործոնների բացահայտումը, ինչպես նաև այս կառույցների կատարելագործման և հետագա առաջընթացի համար միջոցառումների առաջադրումը: Նշված նպատակին համապատասխան՝ առաջադրվել են հետազոտության հետևյալ խնդիրները՝

- ուսումնասիրել զարգացած ֆինանսական շուկա ունեցող երկրների փորձը,
- դիտարկել ՀՀ և ԻԻՀ ֆինանսական շուկաների գործունեության բնութագրիչներն ու արձանագրված ցուցանիշները,
- վերլուծել ՀՀ և ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների առանձնահատկությունները,
- բացահայտել ՀՀ և ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների առկա հիմնախնդիրներն ու դրանց լուծման ուղիները,
- մշակել և առաջարկել ՀՀ և ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների զարգացմանն ուղղված միջոցառումների համալիր:

Հետազոտության օբյեկտը և առարկան

Հետազոտության օբյեկտը ՀՀ-ում և ԻԻՀ-ում արժեթղթեր թողարկող ընկերություններն են ու ֆոնդային բորսաները՝ որպես կորպորատիվ արժեթղթերի առաջարկի իրականացման միջավայր: Հետազոտության առարկան՝ ՀՀ և ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների զարգացման հեռանկարներին վերաբերող տեսական և մեթոդական հիմնահարցերն են:

Հետազոտության հիմնական գիտական արդյունքները և նորույթը

Ատենախոսությունում կատարված հետազոտությունների և վերլուծությունների ընթացքում ստացվել են տեսական, մեթոդական և գործնական արժեք ունեցող մի շարք արդյունքներ, որոնցից որպես գիտական նորույթ ատենախոսի կողմից ներկայացվել են հետևյալ դրույթները.

1. Հիմնավորվել է, որ ՀՀ և ԻԻՀ ֆինանսական համակարգերը, անկախ այս երկրների հնարավորությունների և կրոնական տարբերություններին, միմյանց հետ ունեն ավելի շատ նմանություններ, բնորոշ գծեր, քան ճշգրիտ կողմնորոշմամբ, զարգացած ֆինանսական համակարգ ունեցող երկրները, մասնավորապես.

- ՀՀ-ում և ԻԻՀ-ում ընկերությունների ներդրումների համար անհրաժեշտ միջոցներն առավելապես ներգրավվում են բանկային համակարգի միջոցով, այլ ոչ թե արժեթղթերի շուկայի,
  - ՀՀ-ն ու ԻԻՀ-ը դասվում են այն երկրների շարքին, որտեղ առավել աշխույժ է գործում պետական պարտատոմսերի շուկան,
  - ՀՀ և ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաներում նկատվում են աճի միտումներ, սակայն զարգացած և նույնիսկ զարգացող շատ երկրների համեմատ դրանք դեռևս չափազանց համեստ ցուցանիշներ են:
2. Հիմք ընդունելով ՀՀ և ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների առանձնահատկությունները՝ մշակվել են այս երկրների կորպորատիվ կառավարման ժամանակակից մոդելները, ըստ այդմ՝ հիմնավորվել է ՀՀ-ում կորպորատիվ կառավարման մոդելի նմանությունը ճապոնական մոդելի, իսկ ԻԻՀ-ում՝ ամերիկյան մոդելի հետ:
  3. Հիմք ընդունելով ՀՀ և ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների առանձնահատկություններն ու դրանցից բխող հիմնախնդիրները, առաջարկվել է ՀՀ և ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների զարգացմանը միտված բարեփոխումների ֆինանսական ռազմավարություն (բաղկացած 3 քայլերից):

Հետազոտության գիտական արդյունքների հավաստիությունը և գործնական նշանակությունը

Մասիս Օհանեսի Սարքիս Սարքիսյանի ատենախոսությունն իրենից ներկայացնում է ՀՀ և ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների զարգացման գծով տեսական և գործնական ուսումնասիրությունների հիման վրա մշակված համալիր հետազոտություն, որը ներառում է այս երկու երկրների տվյալ շուկաների հիմնախնդիրների բացահայտումն ու այդ հիմնախնդիրների լուծման նպատակով հիմնարար առաջարկություններ:

Հետազոտության տեսական և գործնական նշանակությունն այն է, որ կատարվել է ՀՀ և ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների համակարգված հետազոտություն, որի հիմնադրույթները կարող են նպաստել ոլորտի արդի հիմնախնդիրների լուծմանը՝ ակտիվացնելով ներդրումային գործընթացը:

Հետազոտության արդյունքները, հեղինակի կատարած առաջարկությունները, մշակված մոտեցումները կարող են օգտագործվել նաև տվյալ շուկայի հիմնախնդիրների հետագա հետազոտման, ինչպես նաև ՀՀ և ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների պետական կարգավորման միջոցառումների մշակման, բարեփոխումների ճշգրտման և ներդրումային ընթացակարգերի աշխուժացման նպատակով:

Հետազոտության հիմնական արդյունքները արտացոլվել են հեղինակի 12 (տասներկու) գիտական հոդվածներում:

Ատենախոսության ծավալը և կառուցվածքը

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, եզրակացություններ և առաջարկություններ բաժնից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածներից: Աշխատության ներածությունում հիմնավորվել է թեմայի արդիականությունը, ձևակերպվել են հետազոտության գլխավոր նպատակը և խնդիրները, ներկայացվել են հիմնական գիտական արդյունքները և դրանց գործնական նշանակությունը, տրվել են ատենախոսության տեղեկատվական և մեթոդաբանական հիմքերը:

Ատենախոսության առաջին՝ «Կորպորատիվ արժեթղթերի շուկայի տեսամեթոդաբանական հիմքերը» գլխում հեղինակը ներկայացրել է արժեթղթերի շուկան և դրա ժամանակակից գործառույթները, կորպորատիվ արժեթղթերն ու դրանց շրջանավոր տեսակների համեմատական վերլուծությունը ՀՀ-ում և ԻԻՀ-ում ինչպես նաև կորպորատիվ արժեթղթերի շուկայի զարգացած երկրների փորձի վերլուծությունը:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «Կորպորատիվ արժեթղթերի շուկայի ֆինանսական վերլուծությունները ՀՀ-ում և ԻԻՀ-ում» գլխում հետազոտվել են ՀՀ և ԻԻՀ ֆինանսական շուկաների գործունեության բնութագրիչներն ու արձանագրված ցուցանիշները, ինչպես նաև կատարվել է դրանց կորպորատիվ արժեթղթերի

Ատենախոսության երրորդ՝ «Կորպորատիվ արժեթղթերի շուկայի զարգացման մարտահրավերները ՀՀ-ում և ԻԻՀ-ում» գլխում ատենախոսը հետազոտել է ՀՀ և ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների զարգացմանը խոչընդոտող և նպաստող գործոններն ու դրանց լուծման ուղիները, ինչպես նաև առաջադրվել է դրանց բարելավման հեռանկարները:

Հեղինակը վերլուծությունների արդյունքում բացահայտել է, որ ՀՀ-ն ԻԻՀ-ը դեպի բանկային համակարգ կողմնորոշում ունեցող, սակայն թերզարգացած ֆինանսական շուկա ունեցող երկրներ են:

Աշխատանքի այս գլխում հեղինակը բացահայտել է, որ ՀՀ-ում սակավաթիվ են արժեթղթեր թողարկող ընկերությունները, ավելին, դրանց մեծ մասը հրաժարվում են թողարկել լրացուցիչ արժեթղթեր և թողարկելու դեպքում մեծ է բաժնետոմսերով կատարվող գործարքների մեջ այսպես կոչված «խոշոր» գործարքների տեսակարար կշիռը (block trades): Հեղինակի վերլուծությունների արդյունքները մատնանշում են, որ ՀՀ ներդրողների շրջանում բացակայում է ինչպես վստահությունը, այնպես էլ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկայի վերաբերյալ լիարժեք պատկերացումը:

Դիտողությունների ատենախոսության վերաբերյալ

Աշխատանքում եղ են գտել թերություններ և մասնագիտական վիպակներ, որոնց բովանդակությունը կայանում է հետևյալում՝

1. Աշխատանքը կշահեր, եթե առավել հիմնավորվեր ՀՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկայի համեմատությունը ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկայի հետ:
2. Ցանկալի կլիներ, որ գիտական նորոյթներից առաջին դրույթը բաժանվեր երկու առանձին նորոյթների, որպեսզի ատենախոսությունում՝ ԱՄՆ-ի և Ճապոնիայի (իբրև անգլո-ամերիկյան և գերմանա-ճապոնական մոդել ունեցող երկրների առաջատարներ) վերաբերյալ կատարված ծավալուն համեմատական վերլուծությունների արդյունքները ներկայացվեյին որպես մեկ ամբողջական նորոյթ, այլ ոչ թե տվյալ նորոյթի մասնիկ «ճշգրիտ կողմնորոշմամբ, զարգացած ֆինանսական համակարգ ունեցող երկրներ»:
3. Ցանկալի կլիներ նաև, որ ներկայացված գիտական նորոյթներին ավելանար ևս մեկ նորոյթ՝ ՀՀ և ԻԻՀ կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաներում ներկայացված միջոցառումների արդյունքում առաջացած ներդրումների հոսքի կանխատեսված սցենարային վերլուծությունների արդյունքների համար:
4. Աշխատանքում բացակայում է COVID-19 հետևանքով առաջացած վնասները որոնք հատկապես ազդեն են կորպորատիվ շուկայի վրա, ինչպես նաև աշխատանքում վիճակագրական տվյալները հին են, ցանկալի է դրանք բերվեր ներկայիս ժամանակահատվածում:
5. Աշխատանքում առկա են խմբագրական բնույթի վիպակներ և բացթողումներ:

Նշված դիտողությունները ամենին չեն ազդում ատենախոսության գիտական մակարդակի և գործնական նշանակության ընդհանուր գնահատականի վրա և ունեն զուտ խորհրդատվական բնույթ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ատենախոս Մասիս Օհանեսի Սարքիս Սարքիսյանը կատարել է արդիական, ուշագրավ, ծավալուն, տեսամեթոդական և կիրառական բնույթի հետազոտություն: Այն կարելի է որակել, որպես ինքնուրույն և պատշաճ մակարդակով կատարված գիտական հետազոտություն, որտեղ դրված և լուծված են Հայաստանի Հանրապետության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության կորպորատիվ արժեթղթերի շուկաների զարգացման համար տեսական և գործնական նշանակություն ունեցող կարևոր խնդիրներ և ձևավորվել են գիտական նոր արդյունքներ:

Սեղմագիրը կազմված է ՀՀ ԲՈԿ-ի պահանջներին համապատասխան և համապատասխանում է ատենախոսության բովանդակությանը և արտացոլում դրա հիմնական դրույթներն ու արդյունքները:

Մասիս Օհանեսի Սարքիս Սարքիսյանի «Կորպորատիվ արժեթղթերի շուկայի զարգացման հիմնախնդիրները (Հայաստանի Հանրապետության և Իրանի

Իսլամական Հանրապետության նյութերով) թեմայով պաշտպանության ներկայացված ատենախոսությունը բավարարում է Ը.00.03 - «Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում» մասնագիտությամբ թեկնածուական ատենախոսություններին «Հայաստանի Հանրապետությունում գիտական աստիճանաշնորհման» 6-րդ և 7-րդ կետերի և ՀՀ ԲՈԿ-ի կողմից թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող այլ պահանջներին, իսկ նրա հեղինակը՝ Մասիս Օհանեսի Սարքիս Սարքիսայանը արժանի է տնտեսագիտության թեկանծուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԽՈՍ՝

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվ,
տնտեսագիտության ինստիտուտի տնօրեն,
ՀՀ ԳԱԱ թղթ. անդամ,
տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Վ. Լ. Հարությունյան

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվ,
տնտեսագիտության ինստիտուտի գիտ. քարտուղար,
տ.գ.թ., դոցենտ
17/09/2021թ.

Ք.Յու. Բաղդասարյան